

того, які мовні і тілесні сигнали посилатимуть їй інші люди і як вони будуть сприйматися самою дитиною, залежить формування її експресивної і тілесної культури, а разом з тим – і відповідних почуттів, соціальних установок, ціннісних орієнтацій, характеру.

Використана література:

1. Мова Л.В. Психологічні особливості забезпечення особистісної самореалізації майбутніх психологів у процесі фахової підготовки. Дис. ... к. психол. н. зі спеціальності 19.00.07 – Педагогічна та вікова психологія. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2003.
2. Семиченко В.А., Заслуженюк В.С. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. 2-ге вид. – К.: Веселка, 1998. – 214 с.
3. Уманець Л. Проблема долі у практичній психології // Основи практичної психології / В.Панок, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін.: Підручник. – К.: Либідь, 1999. – С. 191-216.
4. Хрестоматія по телесно-орієнтованій психотерапії и психотехніке /Редактор-составитель В.Ю.Баскаков. 2-е изд. – М.: Смысл, 1997. – 159 с.
5. Чепелева Н.В. Процессы понимания и интерпретации в деятельности практического психолога // Практична психологія: теорія, методи, технології. – К., 1997. – С. 102-109.

Анотація

Стаття розглядає соціально-психологічний підхід к танцю. Ставить акцент на его диалогичной, коммунікативной природі, выделяє как особый вид проявлення взаимоотношеній с миром, с другими людьми, с собой.

Морозова О.Л.

ВИВЧЕННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ШКОЛЯРІВ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства перед прогресивними політичними силами країни стоїть завдання консолідації нації. Це неможливо без відродження і формування духовності нації, національної свідомості і самосвідомості. В Україні чимало спільнот, що тривалий час проживають, взаємодіють, спілкуються в регіоні, тому розв'язання цих питань дасть змогу подолати відчуження людей як представників різних етносів, уникнути міжетнічних сутичок і конфліктів. Для того щоб подолати ці проблеми треба вивчати особливості вияву етнічної ідентичності ще в молодшому віку.

У 1953 році термін етнічність у науковий обіг ввів американський дослідник Д. Рісмен. Початок фундаментальних розробок концепцій етнічності пов'язують з прізвищами американських соціологів Н. Глейзера та Д. Мойтігена. Цікавість до даної теми актуальна і зараз, що, в свою чергу підтверджується численними публікаціями. Значний матеріал з даної проблеми ми отримали завдяки дослідженням як зарубіжних, так і українських вчених. Це зокрема, праці Е. Еріксона, Ж. Піаже, З. Фрейда, Марсія, А. Г. Асмолова, А. С. Бароніна, Г. У. Солдатова, П. І. Гнатенка, В. Н. Павленка та ін.

Етнічність – категорія емоційно-нормативна. Сам термін етнічність відтворює якісні характеристики людини або групи людей, пов'язані з їхнім етнічним походженням і які виявляються у побуті, культурі, поведінці й в цілому у ментальності. Значення етнічності для окремого народу чи його вихідців, які мешкають в іноетнічному оточенні, полягає у тому, що вона є джерелом їхньої ідентичності у різні періоди історичного розвитку країн й залежить від низки чинників.

Проблема ідентифікації, виявлення власної ідентичності в ХХІ сторіччі стає проблемою чи не кожного. Це означає, що в процесі ідентифікації неодмінно присутні елементи константні, не піддані впливу зовнішніх умов, що руйнується. У роботах З. Фрейда [4] був визначений потенціал ідентифікації як поняття, спільного для членів групи, загального для них, що відкрило можливість дослідження природи цієї групи, основи її згуртованості.

Ідентифікація – пізнавальний засіб для встановлення тотожності, подібності речей, процесів, явищ, осіб; означає розумові операції з зовнішніми по відношенню до суб'єкта, який пізнає, об'єктами. Ідентифікацією називають також і процеси, що пов'язані із сферою самосвідомості, самопізнання особи: ототожнення себе з іншими, уява іншої людини як продовження самого себе, перенесення себе на місце іншого. В останньому розумінні дана проблема займає важливе місце в системі психології З. Фрейда [4]. Зокрема, поняття ідентифікації несе велике смислове навантаження у його теорії становлення особистості, її характеру. Особливо велику роль це психічне явище відіграє на етапі раннього дитинства, в період виникнення “Я-ідеалу”, а потім його руйнування. Послідовники З. Фрейда розвинули і деталізували теорію ідентифікації особистості. В епігенетичній концепції розвитку особистості Е. Еріксона розроблена проблема динамічного аспекту ідентифікації. У ній розглядається послідовна зміна у часі об'єктів ідентифікації в процесі формування особи.

Поняття ідентичності, широко уживане в науках про людину і суспільство. Ідентичність – тотожність явища, предмета або особистості самій собі, її якісна самототожність за вектором часу. Ідентичність особистості ґрунтується на її самосвідомості. Оскільки людина являється особливим об'єктом, в якому зливаються воедино матеріальне і духовне, фізичне і психічне, то розрізняють психофізіологічну, особистісну і соціальну ідентичність людини. Ідентичність має наступні модальності [2]. Психофізіологічна ідентичність – це одночасно єдність і послідовність фізіологічних і психічних процесів організму. Особистісна ідентичність – це єдність і послідовність життєдіяльності, цілей, мотивів, життєвих настанов, ціннісних орієнтацій і самосвідомості особистості.

На одне з центральних положень у сучасній соціальній теорії концепцію ідентичності вивів Е. Еріксон. Він виділив поняття психосоціальної ідентичності як продукту взаємодії між суспільством і особистістю. Психосоціальна ідентичність

характерна лише для зрілої особистості, у якої “внутрішня тотожність і безперервність” синтезується з прагненнями її інтеграції із соціальними структурами (державою, нацією). Досліджуючи динамічну адаптивну функцію ідентичності, Е.Еріксон ввів поняття криз особистісної ідентичності і підкреслив їхній нерозривний зв'язок із кризами суспільного розвитку. Е.Еріксон вказував на тенденцію представників етнічних меншостей до інтерналізації негативних поглядів домінантного суспільства, у результаті чого в них може сформуватися негативна особиста ідентичність і ненависть до самих себе.

Аналіз ідентичності як найважливішої психічної структури не тільки особистості, але і групи проводився в межах когнітивного напрямку. Головна ідея його полягає в тому, що враження про світ організуються в логічні інтерпретації – ідеї, настанови, стереотипи, сподівання, що виступають регуляторами соціальної поведінки. Найбільш визнана концепція, розроблена на цій основі, – теорія соціальної ідентичності Г. Тежфела і його колег. Особливе значення мають наступні теоретичні положення цієї соціально-психологічної концепції. Перше: індивід, вважаючи себе членом будь-якої соціальної групи, прагне оцінити її позитивно, підвищуючи в такий спосіб статус групи і власну самооцінку. Друге: якість і зміст ідентичності визначаються за допомогою логічних операцій соціальної категоризації і порівняння своєї групи із зовнішніми групами за життєвими параметрами. Третє: позитивна соціальна ідентичність досягається завдяки порівнянню “на свою користь”, що одержало назву феномена “інгрупового фаворитизму”. Четверте: у дослідженнях цього напрямку когнітивний компонент нерозривно пов'язаний з емоційним. Серед різноманітних спроб найбільшу популярність придбали дослідження Марсія, які дозволяють емпірично вивчати в рамках розробленою ним типології так звані статуси ідентичності. Вважається що дослідження саме цього вченого стали найбільш популярними з двох причин – це були одні із перших експериментальних розробок з ідентичності; на відміну від інших авторів Марсія звернув увагу на фазу формування ідентичності не просто як на одну з восьми стадій епігенетичного розвитку індивіда, який потенціально може мати позитивний або негативний результат, а як на стадію, яка цікава сама по собі, і може мати чотири варіанта розвитку. Марсія виділяє чотири варіанта розв'язання проблеми ідентичності, які дозволяють перевести теоретичні уявлення про ідентичність Еріксона в емпіричне русло: досягнення ідентичності, дифузія ідентичності, мораторій, предрешенність.

Були зроблені спроби використати етапи розвитку особистої ідентичності Дж. Маршаем для опису процесу формування етнічної ідентичності. Були виділені наступні етапи: розмита ідентичність – дослідження етнічних питань не проводиться взагалі чи проводиться слабо. Дострокова ідентичність – дослідження не проводиться, але індивід чітко визначив свою етнічну ідентичність. Мораторій – дослідження своєї етнічної приналежності і наявність неясностей у цьому питанні.

Зріла ідентичність – дослідження при наявності ясного надійного розуміння і прийняття своєї етнічної приналежності. Акультурація – це адаптація етнічних меншостей до культури домінантної групи.

Етнічна ідентичність – результат процесу емоціонально-когнітивної самототожності суб'єкта зі своєї етнічною групою, що виражається в позиції приналежності до спільноти, єдності з членами цієї групи і сприйняття як цінності її основних характеристик.

Поняття етнічної ідентичності в останні роки розглядається з точки зору кількох різних концептуальних підходів. Згідно з першим – етнічна належність становить споконвічну сутність, що існує у природі, поза часом. Цей погляд дістав підтримки з боку соціобіології, що розглядає етнічну ідентичність як подальший розвиток процесів генетичної селекції та пристосування до середовища. Інша концепція приписує етнічній ідентичності цілком ситуаційний характер, вважає це явище нетривким і мінливим.

Частиною змісту етнічної ідентичності є етнічне несвідоме. Психологіки визначають його як подавлений (забутий) більшістю людей даної етнічної групи матеріал, який кожне покоління поділяє з наступним. У критичних соціальних ситуаціях, пов'язаних зі зміною характеру міжетнічних відношень, відбувається порушення компенсаторного зв'язку між колективним несвідомим і груповою свідомістю. Образи несвідомого починають актуалізуватися на рівні свідомості, яка розширює свої межі. Цей стан К. Г. Юнг називав психічною інфляцією, що охоплює окремих індивідів і цілі групи людей [5]. У суспільстві в кризові періоди його розвитку саме етнічність є головним інструментом, за допомогою якого групі вдається окреслити найбільш помітні і надійні етнічні кордони.

Дослідники етнічної ідентичності головними вважають у ній такі компоненти: усвідомлення приналежності до власного народу, усвідомлення інтересів свого народу, уявлення про культуру, мову, територію [1, 2, 3]. Останній компонент присутній практично у всіх дефініціях етнічної самосвідомості. Етнічна самосвідомість розрізняється за своїми носіями як етнічна самосвідомість окремого представника етносу. Індивідуальна етнічна самосвідомість як духовне породження являє собою здатність ідентифікувати себе з певним етносом, відокремлюючись водночас від всіх інших етносів. Центральне місце серед етносоціальних уявлень займають образи власної та інших етнічних груп. Саме вони складають головний зміст етнічної ідентичності як когнітивно-мотиваційного ядра етнічної самосвідомості. Переживання своєї приналежності до групи виражається у формі різних почуттів. Вони можуть бути визначальними або маскуватися вторинними, “соціалізованими” емоціями. Наприклад, сором – це “перетворена” емоція гніву, провина – “перетворена” емоція страху. Відповідно до концепції К. Ізарда, емоції мають тенденцію “склеюватися” в комплекси афектів. Такі афективні комплекси взаємодіють з когнітивними структурами етнічної самосвідомості. Найбільша

емоційна концентрація зосереджена в його центральній частині – в етнічній ідентичності у формі етнічних почуттів (комплексних афективно-когнітивних утвореннях). Вони відбивають складні мотиваційні стани етнічної групи, що спонукують її до дій.

Етнічна ідентичність в сучасній російській психології трактується як важлива складова актуального етнопсихологічного статусу особистості. А. Асмолов і Е. Шлягіна є представниками загально-психологічного підходу в питанні вивчення етнічної ідентичності, їх загальна класифікація в свій час була запропонована Е.М. Галкіною. Чисельні підходи до питання вивчення етнічної ідентичності можна умовно розбити на три основні групи: психологічні – головним предметом вивчення є особистість, а етнічна ідентичність розглядається як одна з складників її структур. Акцентується на когнітивному аспекті етнічної приналежності; соціально-психологічний – в центрі уваги людина як член певної групи, спільноти, де формування його якостей поведінки розглядаються в залежності від взаємодії з членами власної групи і контактами з іншими групами; соціологічний – головна увага приділяється не особистості як носію етнічних особливостей і не впливу групових норм і цінностей на людину – члена етнічної групи, а безпосередньо етнічній спільноті. Етнічна ідентичність виступає психологічною основою етнополітичної мобілізації – готовності людей, об'єднаних за етнічною ознакою, до групових дій, що стосуються національних інтересів.

Використана література:

1. Баронин А.С. Этнопсихология: Учебное пособие / К.: МАУП, 2000. – 115 с.
2. Гнатенко П.И., Павленко В.Н. Идентичность: философский и психологический анализ. – К.: 1999. – 462 с.
3. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология. М.: Аспект пресс, 2003. – 367 с.
4. Фрейд З. Психология бессознательного. М., 1990. – 447 с.
5. Юнг К.Г. Психология бессознательного. – М., 1998. – 399 с.

Аннотація

В статтє автор исследует процесс развития и формирования понятия этничности, идентификации, этнической идентичности. Проблема исследования данных понятий достаточно актуальна, поскольку на сегодняшнем этапе развития науки многие вопросы, касающиеся различных сторон жизнедеятельности этносов не исследованы.

Ольховецкий С.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТРАХІВ В ПІДЛІТКОВОМУ ТА МОЛОДШОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Стан страху, хвилювання, тривоги – знайомий кожному, особливо зараз, коли впевненість в майбутньому для багатьох людей стала проблемною. Серед цих емоцій особливо важким переживанням є страх. Страх супроводжується завжди стресами,